

הל' בישול בשבת - [ה] בישול בדבר לח

רב דניאל שטיין

א. גמ' שבת (מ): - תנו רבנן מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן, ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו וכו'. תנו רבנן מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה, לא בשביל שיחמו, אלא בשביל שתפיג צינתן וכו'. אמר רב יהודה אמר שמואל אחד שמן ואחד מים, יד סולדת בו אסור, אין יד סולדת בו מותר, והיכי דמי יד סולדת בו, אמר רבא כל שכריסו של תינוק נכזית. [הל' הרשב"א (שם) - ויש מפרשים שאינו משום איסור עצמו של הפשר אלא שנראה כרוחץ במים פושרין]. [ר"ן (יט. בדפי הרי"ף) ד"ה ת"ר - פרש"י ז"ל לא שיניחם שם עד שיחמו אלא כדי שתפוג צינתן במקצת וכו', מיהו הני מילי בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניחו אפילו בכלי ראשון או כנגד המדורה ואפילו במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בשול בכך וראיה לדבר מדתנן כל שבא בחמין לפני השבת שורין אותו בחמין בשבת כלומר אפילו בכלי ראשון אף על פי שתולדות האור כאור והמבשל בה חייב חטאת כמבשל על גבי האש ממש, ומיהו דוקא בכלי ראשון או כנגד המדורה אבל על גבי האש ממש אסור אלא אם כן גרוף או קטום].

ב. רמב"ם (פכ"ב שבת ה"ד) - וסך אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה, והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו של תינוק נכזית בהן.

ג. גמ' שבת (לד). - אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא ירתיה. [פרש"י - גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה, וירתיחנה תחילה, ונמצא מבשל בשבת].

ד. בית יוסף (סי' שי"ח סע' ד') - ולמאי דפרישית דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה הא דאמרין בפרק במה מדליקין (לד.) דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל גזירה שמא ירתיה, התם לאו משום בישול אלא משום שמא יחתה. ורש"י פירש גזירה שמא ירתיה קדרה שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה בתחלה באור נמצא מבשל בשבת וכו' מדבריו למדנו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמרין כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש וכו' ונראה דלמאי דמסיק דוקא בנצטנן והרתיהו חייב הא אם היה רותח לא כיון שכבר הגיע למאכל בן דרוסאי וכו'.

ה. שו"ע (סי' שי"ח סע' ד') - תבשיל שנתבשל כל צרכו יש בו משום בישול אם נצטנן. הגה: וי"א דוקא אם מצטמק ויפה לו (רבינו ירוחם ה"ג) ואם לא נתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כמאכל ב"ד שייך בו בישול אפילו בעודו רותח, וה"מ שיש בו בישול אחר בישול, בתבשיל שיש בו מרק, אבל דבר שנתבשל כבר, והוא יבש, מותר לשרותו בחמין בשבת.

ו. אגלי טל (מל' אופה ס"ק י"א אות ו') - ובאמת כל מתכות בשעת עשייתו הוא מהותך וא"כ כשהוזרין ומתיכין אותו למה יתחייב משום מבשל וכו' אלא ודאי הדבר ברור דדוקא בשאר בישול אף שנצטנן מכ"מ בישולו עליו מה שאין כן במתכות שהתכחה הוא בישול וכשהוזר ומתקשה אזל ליה בישולו וכשהוזר ומתיכו שנית מתחייב. וע"כ נראה דה"ה במים דחימומו הוא בישולו וכשהנצטנן ואזל ליה בישולו והוא חוזר ומחממו שנית מתחייב. וכן משמע דבמים חימומו הוא בישולו מלישנ' דמתני' (לו:): חמין ותבשיל, וכן לשו הברייתא (לז:). חמין שהחמו תבשיל שבישול וכו', ולשון הרמב"ם (פ"ט ה"א) המבשל את הסממנים המחמם את המים חייב, וכיון דמכל הני משמע דמים לא שייך בהם לשון בישול אלא לשון חימום וחימומו הוא בישולו, כמו התכת מתכת שהתכת זהו בישולו, וכשהנצטנן ואזל ליה בישולו חייב שנית על בישולו.

ז. פני יהושע שבת (מ): - ת"ר מביא אדם קיתון מים כו' לא בשביל שיוחמו אלא בשביל שתפיג צינתן רבי יהודה אומר כו' לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר. ויש לדקדק מאי שנא דשני בלישנא דלענין מים דאיירי תנא קמא תנא לא בשביל שיוחמו ובשמן דאיירי ר"י קתני לא בשביל שיבשל וכן בסיפא דלענין מים קתני לא התירו אלא כדי להפיג צינתן ובשמן קתני אלא כדי שיפשר וכו' וכבר עלה בלבי לחלק בכמה גוונים אלא דיותר נראה דהא דקתני במים בשביל שיוחמו ולא קתני בשביל שיבשלו היינו משום דבמים אין הבישול ניכר כלל.

ח. פרי מגדים (סי' רנ"ד א"א ס"ק א') - ולכאורה נראה דדוקא מים ויין ושמן, שאין האש פועל בו להכשיר כל כך, דנאכל חי ג"כ, והבישול הוא החימום, הלכך כל שנצטנן יש בו בישול. מה שאין כן שומן אוזו ומוהל הפשר, שאי אפשר לאכול כי אם על ידי בישול, תו אף נצטנן אין בו בישול.

ט. שו"ע (סי' שי"ח סע' ט"ו) - דבר שנתבשל כ"צ והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. הגה: ואפי' נצטנן כבר. אבל אם הוא רותח, אפילו בדבר שיש בו מרק, מותר. ויש מקילין לומר דכל שאין נותנו ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפילו נצטנן, מותר. ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי. [משנ"ב (ס"ק צ"ט) - אם לא נצטנן לגמרי - אף דלדעת המחבר כיון שנצטנן מעט מחמימותו ואין היס"ב שוב יש בו משום בישול וכמו שכתבנו לעיל בס"ד המנהג להקל בזה דסומכין בזה איש מקילין כ"ז שלא נצטנן לגמרי].

י. חזו"א (סי' ל"ז אות י"ג) ד"ה וכתב - והנה מעיקר הדין אין שום מקום לחלק בין נצטנן לגמרי ללא נצטנן לגמרי דכל שאין היס"ב חשיב חשיב מן הדין כצונן וע"כ שאנו תופשין לעיקר הדין כדעת הרמב"ם שאין איסור לחמם את הצונן המבושל אלא מפני שלא יבואו להקל בחיים לא נהגו להקל בצונן שאין חמימותו ניכרת.

יא. תשו' אג"מ (ח"א או"ח סי' צ"ג) - יש אולי להקל בהדיח במים קרים שהיו מבושלים ונצטננו כיון דיש סוברין דאין בשול אחר בשול אף בלא שנצטנן והוא גם פ"ר דלא ניהא ליה, אבל בלא נתבשלו לעולם יש לאסור.

יב. רמ"א (סי' רנ"ג סע' ה') - לכן אסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נצטנן ואם עשה כן, אסור לאכול אפי' צונן, אמנם אם לא נצטנן כ"כ, שעדיין ראויים לאכול, אם חממו אותו האינם יהודים, מותרין לאכול. [מג"א (ס"ק ל"ז) - להחם הקדירה - כב"י בשם הרשב"א אסור לומר לעכו"ם להדליק אש לחמם הקדירה וכו' דאלו להחם הקדירה ס"ל להרשב"א דאפי' לישראל שרי לעשותו כמ"ש סימן שי"ח סט"ו כיון שאינו נותנו ע"ג האש או הכירה ממש ורמ"א כתב סתם אסור לומר לעכו"ם להחם וכו' דס"ל דלדידן דס"ל דאסור לחממו מדאורייתא אסור לומר ג"כ לעכו"ם ואם עשה כן אסור אפי' בדיעבד].

יג. אגלי טל (ס"ק י"ד) - כי הכרעת הרמ"א להקל בלא נצטנן לגמרי, כתב המנחת כהן משום דס"ל דהעיקר כדעת הפוסקים דלא מחלקינן בין יבש ולח, ולי נראה באיסור דאורייתא מחמירין כאינך פוסקים וכשלא נצטנן לגמרי וראוי עדיין לקצת בני אדם לאכול מחמת חמימותו כבר יצאנו מחשש איסור דאורייתא דלא גרע מאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי בדבר יבש אף שלא נתבשל כל צרכו דשוב אין בו משום בישול מדאורייתא ובדרבנן סמכינן על הפוסקים דלא מחלקינן בין לח ויבש ובכולן אין בישול אחר בישול.

יד. שו"ע הגר"ז (סי' שי"ח סע' ט') - ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי אלא ראוי עדיין לאכול מחמת חמימותו.

טו. בית יוסף (שי"ח סע' ד') - ומשמע לי שכל שהיד סולדת בו מיקרי רותח וכו'. וכן כתב רבינו ירוחם בחלק ג' (דנתיב יב סט ע"ג) וזה לשונו כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כל צרכו ויש בו רוטב ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול ולפיכך אין מניחין אותו כל כך סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו.

טז. ס' שביתת השבת (פתיחה למל' מבשל אות י"ח) - וכתב הב"י ומשמע לי כל שהיד סולדת בו מיקרי רותח, וכתב על זה העולת שבת כלומר דאם עשה אח"כ שיהיה הקדירה מרתיח פטור כיון שכבר ג"כ היתה היד סולדת בו וכו' ודבר זה צריך טעם דהא אנו רואים כשמבשלים מים מקפידים שלא לשתות עד שתהיה מעלה רתיחה וכו' וא"כ אם היה יד סולדת בו והעמידו נגד האש עד שהרתיח מ"ט לא יתחייב ובפרט לדעת הרמב"ם והשו"ע דגם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי חייב בבישולו עד שיתבשל כל צרכו, והיה אפשר לדחוק ולומר דכונת הב"י בנתבשל כבר והעלה רתיחה ונצטנן מעט ומכ"מ היד סולדת בו אז אף שהרתיחו פטור דהב"י איירי בדין בישול אחר בישול.

יז. משנ"ב (סי' שי"ח ס"ק ע"א) - וה"מ במלח שחופרין אבל מלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בישול לכו"ע דאין בישול אחר בישול וכן בצוקע"ר מותר מהאי טעמא ליתנו בכ"ר לאחר שהעבירוהו מן האש ויש שמפקפקין בזה. וטוב ליזהר מכלי ראשון לכתחלה.

יח. שו"ע (סי' שי"ח סע' ט"ז) - מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי. ויש מחמירין. ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה. [משנ"ב (ס"ק ק) - הוא פשטיד"א הנזכר בכמה מקומות והוא פת כפולה הממולא בחתיכות שומן ונותנו שם כדי לחממו והטעם שמותר דכיון שהוא יבש אף שנצטנן לא שייך ביה בישול עוד וכמ"ש בסט"ו ואף על פי שהשומן חוזר ונימוח מ"מ מקרי יבש כיון שבשעה שנותנו לחממו לא נמחה עדיין].

יט. בית יוסף (סי' רנ"ג סע' ב') - וכן כתב רבינו ירוחם בה"ג (ני"ב סט סע"א) בשם ה"ר יונה דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור.